

השיעור השבועי

בהלכה ובאגדה

מפי הרה"ג רבי מאיר סנדר שליט"א

מו"צ בירושלם טובב"א ומוח"ס 'דברי מאיר' ועוד

שיעור בהל' בין המצרים [ד'], תשעה באב, נט"י, חלה, שבת, תפילה, טבילת כלים, דברים ועוד נוסמ ביום ג' ז' מנחם אב תשפ"ו – גיליון 376

פתיחה:

ביום ה' מנחם אב חל היארצייט של רבינו האריז"ל זיע"א (נפטר בשנת של"ב – לפני 454 שנה), רבינו היה גדול המקובלים בכל הדורות, היה קדוש וטהור, הוא נפטר בגיל 38 והשיג כ"כ הרבה, רבינו זיע"א ראה דברים שלא כולם רואים, ומסופר עליו [וכבר סיפרתי את זה הרבה] שפעם הוא ראה שני עורבים שהיו רבים זה עם זה ורודפים זה אחרי זה ותלשו נוצה זה מזה, והוא חידק מאוד, וכשאלוהו על כך תלמידיו אמר להם: "דעו לכם! אלו הם נשמות בלק ובלעם שכיון שהתאחדו זה עם זה כדי לקלל ולהשמיד את ישראל נגזר עליהם להתגלגל בעורבים [הרומזים בספרים על הקליפות] ותיקונם הוא שירדפו כל הזמן זה אחר זה, וכשראיתן כן חייבתן!" עוד מסופר בשנת פטירתו של רבינו זיע"א בנו תלמידיו בתים שם ליד הכולל שבו הם למדו עם רבינו זיע"א והתגלעה מחלוקת בין נשותיהם, ואמר רבינו זיע"א: "דבר זה קירב את הסתלקותי!" וכן היה שהוא נפטר באותה שנה, ומה נלמד על גנות המחלוקת, רבינו זיע"א אפיית מצות שע"י הזיעה של המצוה מתקן הוא את חטאיו, וכן את פסם במצוות! וכן הובא במ"ב (סי' תרס"ט) שהעיד על עצמו שכל מה שזכה הוא ע"י שמחה של דבר מצווה! רבינו זיע"א אמר שאדם יכול לתקן הרבה על ידי זיעה של דבר מצווה, והביא את זה המ"ב בהל' אפיית מצות שע"י הזיעה של המצוה מתקן הוא את חטאיו, וכן את פסם היסוד, וסוד גדול יש בדבר, עוד מסופר שפעם אמר רבינו זיע"א לתלמידיו בערב ש"ק אחת שיתכוננו לעלות לירושלים כיון שהוא ראה שהגיע זמן הגאולה! התלמידים הלכו לשאול את נשותיהם וכשחזרו לרבם אמר להם: "היה זה עת רצון וכבר חלף החלך לו!"... בעז"ה שזוכה בקרוב לגאולה השלימה, אמן, זיע"א.

כמו"כ ביום ט' באב חל היארצייט של הרה"ק ר' יעקב יצחק ב"ר אברהם אליעזר הורביץ זיע"א הידוע בכל תפוצות ישראל בכינויו: "החזק מלובלין" (נפטר בשנת תקע"ה – לפני 211 שנה), זכיתי להיות על ציונו הקדוש בבית העלמין העתיק בעיר לובלין אור ליום ד' ח' טבת תשפ"ה בראשות כ"ק האדמו"ר מראדזין שליט"א מבית ון ועוד קהל גדול, והיה שם התעוררות גדולה, "החזק" כשמן כן הוא היה חזק ורואה מסוף העולם ועד סופו! ודבר זה לא השיגו בנקל אלא בעמל רב ומסופר עליו: בצעירותו היה רבינו זיע"א כ"כ נשמר בשמירת עינו והיה כורח מטפחת על עינו בכל עת שהיה יוצא לרחוב, וכך במשך השנים כהו עינו וכמעט שלא ראה בהם דבר, ולפני פטירתו רבו הקדושים ר' אלימלך מליעז'נסק זיע"א בעל "נועם אלימלך" [שגם הייתי על ציונו הקדוש כמה פעמים – בחודש כסלו תשע"ט] הוא נתן לכל אחד מתלמידיו דבר מה מדרגת הרוחניות ונתן לתלמידו "החזק" את כוח הראייה הרוחנית! אך מתנה זו ניתנה דווקא לו בגלל עבודתו הרבה בעניין זה, וכנ"ל, רבינו זיע"א היה עניו גדול וידוע שהיה בזמנו מחלוקת גדולה בין המגדלים לחסידים אך עם כל זאת רבינו היה בידידות מופלגת עם רבה של העיר לובלין באותו הזמן שקראו לו ר' עזריאל "ראש הברזל" וצוק"ל על שם אגונות הגדולה, וידוע שפעם הוא אמר לרבינו: "הרי אתה יודע שאיך כל כך גדול ומדוע נוהרים אליך כל כך הרבה חסידים?" אמר לו רבינו: "ימא אעשה!" אמר לו ר' עזריאל: "עצית לך שבשבת הקרובה בעת שיבואו אליך ציבור גדול של חסידים בעלות לתורה אמור להם אח"כ שאין מה לחפש אצלך ושלא יבואו יותר!" רבינו קיבל את דבריו ועשה כן, והנה, המעשה עשה לו כפיים וכולם שחו מרחוק ומקורב על גדולתו של רבינו של רק שהוא כזה גדול אלא שהוא כזה עניו, והוכפל הציבור שנהו אליו, ויהי לימים ויפגש הרק את רבינו וישאלו על כך, ויען רבינו ויאמר: "ומה אעשה? אני אמרתי להם וממשיכים לבוא אלי!" ויען ר' עזריאל ויאמר: "עצית לך שתאמר להם הפוך כמה אתה גדול ויברחו ממך!" ויען החזק ויאמר: "לשקר זאת לא אוכל!"... זיע"א.

כמו"כ ביום י"א מנחם אב חל היארצייט של הגה"ק ר' איצ'לה בלאזר זיע"א רבה של פטרבורג ומגדלי בעלי המוסר (נפטר בשנת תרס"ז – לפני 119 שנה), רבינו היה גדול בתורה משכמו ומעלה ובלט מאוד במידותיו הטובות כאחד מגדולי בעלי המוסר שבדור, הוא היה רבה של פטרבורג ובאחרית ימיו עלה לארץ ישראל והתיישב ב"חצר שטרויס" הידועה מול שער שכם, [כיום מוסדרה] היה מתאר בשיתותיו מתאר את הדברים כל כך עד שדבריו חדרו כל כך ללבבות והיו אנשים מתעלפים מרוב פחד ויראה, פעם הוא אמר משה נפלא על ימים נוראים: היה בזמן ה"צאר" ברוסיה שהיו אנשים משתמטים מעבודת הצבא, ופעם הכריז ה"צאר" שביום מלוג כל מי שיבוא ויתנצל מפניו על זה שהוא ערק מן הצבא הוא ייתן לו חנינה והוא כבר לא יחשב כעריק, והוא אעשה איהו צבא מקורב וישוב לביתו בשלום, ויורצו כל העם אנשים צעירים וזקנים וימלאו את לשכות הגיוס, והנה, כל הצעירים לקח אותם ה"צאר" וחתן אותם, אמנם את הזקנים לקח ה"צאר" והושיבם בבית החלא למען יבואו על עונשם, וכתמנה על כך אמר להם ה"צאר": "מדוע אתם מתים? הכול אתם חללים אתם הצעירים אני לוקח כעת לעבודת הצבא ויכפרו הם במעט על עוונם, אמנם אתם הזקנים מה תועלת יש לי ממכם? ואין לכם אף כל לומר על חטאיכם ולכן יש לכם לשבת במחבושי!" והנמשל הוא מה שאנחנו מתפללים בתפילת "שמע קולנו": "אל תשלכנו לעת זקנה ככלות כוחנו אל תעזבנו" = והיינו שאפילו שאין לנו כבר כוח אנא ה' תשלח לנו ותקבל תשובתנו באהבה: ובאמת כתב הרמב"ם (הל' תשובה) שעיקר התשובה היא כשהוא בשיא כוחו והוא עושה תשובה, אבל ברור שהקב"ה מקבל שבים תמיד, זיע"א.

כעת נעסוק בפלפול, אודות, ולחכות זיע"א:

א. גמרא סוכה – מדוע לומדים לרבות יו"ט האחרון לשמחה ולא הראשון? מדוע היו שני הצניורות של ניסוח הדם שחורים, הרי רק של יין השחור מן היין? מדוע אין נסוך יין או מים מגולים? מדוע חטאת העוף באה משמאל? ועוד.

הייתי שלוש ביום ראשון בלילה ב"כותל המערבי" [אני רוצה לציין כאן דבר חשוב מאוד: שמעתי מהגה"צ ר' יעקב עדס שליט"א שאין לקרוא ל"כותל המערבי" – "כותל" לפי שאמרו חז"ל (שבת) שעמי הארץ נעניש על שקראים לארון הקודש – "ארון" שהיה אף הוא ארון פשוט אלא ארון קודש, וכן הוא מקפיד מאוד שלא יכתבו על הסטנדרים של ה"כותל המערבי": "רכוש הכותל המערבי", ואינו רוצה להשתמש בכזה סטנדר ככתוב עליו רק ה"כותל" ולמדתי שם גמרא סוכה (והיו שם כ"ק האדמו"ר מעלוב ירושלים שליט"א ועוד) ונאמר כמה חידושים שהתחדשו לי שם בגמרא סוכה

(מ"ו.-): המשנה אומרת (שם) שמרבים לילי יו"ט האחרון לשמחה, ושואלת הגמרא: מדוע מרבים דווקא אותם ולא את יו"ט ראשון? ואומרת הגמרא: מפני שעדיף לרבות יו"ט שיש בו שמחה לפניו מאשר יום טוב שאין בו שמחה לפניו, ורואים מזה עניין השמחה, שאחרי שמחה מגיעה עוד שמחה: עוד אומרת הגמרא שם חידוש נפלא על דברי המשנה השנייה (שם) שהיו במזבח שני נקבים כמין חוטמין דקים, אחד של יין שבו מנסכים את היין בחג שנאמר: "ושאבתם מים בששון", [ויש שם בע"ב שני מעשים נפלאים אחד על שני מינים שאחד קראו לו ששון והשני קראו לו שמחה, וכל אחד אמר לשני מנסקים כמה הוא יותר חשוב, ויש שם עוד מעשה שאחד ששמו ששון, הגיע לפני ר' אבהו ואמר לו: "לעתידי לבוא אתם תשכבו מים על ידי שנאמר ושאבתם מים בששון", וא"ל ר' אבהו: "אילו היה כתוב: "לששון" הרי זה כמו שאמרת, אבל היות וכתוב: "בששון" היינו כך עצמך, ויקחו את בטנך ויעשו מזה חמת ובה ישאבו את המים!" עיי"ש, וע"י מהרש"א ויש בזה סודות נפלאים!], ונכתוב שם שהיו מושתרין מפני היין, וזה פלא: הרי רק אחד היה ליין, וממים אין משחירים! ומבארת הגמרא (שם) שכיון שאיננו במשנה הנ"ל: שאם נתן של יין בתוך של מים או של מים בתוך היין יצא, ממילא היו שניהם מושתרים, ומשמע מזה שהיו פעמים שהיו טועים ונותנים של יין במים דבלאו הכי לא היו נעשים שחורים!, עוד מוובא (שם ע"ב) על דברי המשנה (שם) שאם חל בשבת ממלאים את המים מערב שבת, שהיין והמים המגולים נאסרים למזבח, וזה פלא: הרי כל האיסור של אוכלין ומשקין מגולים הוא משום שמה שמה נחש ובמקום שמצוי נחש, וא"כ הטעם הוא שיבוא לסכנה, אבל הכא אין המזבח שמה מהם: ומה שאומרים הבה"ח נדב גרין שיח"י והבה"ח אליסף מרדכי שיח"י שזה בגלל ביזיון והיינו שמה נאסר לאדם נאסר למזבח ובבחינת מה שאמר הכתוב: "הקריבה נא לפחתך!" זה נכון! אך רש"י אומר כאן דבר חידוש נפלא: שהרי יש שיעור למים וליין, לאדנאית שם: "בלבו היה מנסך", וממילא כשנכנס ארס הנחש לתוך המים או היין פחת השיעור, וזה חידוש נפלא, ומה ששואלים הבה"ח הנ"ל שיח"י: זה מרבה את השיעור: כוונתו היא: שע"י שנכנס הארס של הנחש נשפך מן המים, וממילא יורד השיעור, עוד מובא (שם ע"ב) שכשם שקרבים למזבח עולים מימין ויורדים משמאל אמנם בכמה דברים עולים משמאל "ויורד בעקביו", והיינו בדרך כבוד, ואחד מהם הוא: "חטאת העוף", והטעם לזה כתב רש"י כיון שהעוף הוא בצד ימין והעוף הוא מאד גיט וקטן, חיישי' שמה יחנק מנחשן וימות, ולכן נפלא, וזה נפלא, כמה יש חידושים בתורה שהרי למדתי סוכה כ"ה הרבה ובכל פעם מתחדשים חידושים וכמו שאומר הבה"ח אליסף מרדכי שיח"י: כתוב: "ארכה היא מים".

ב. גמרא קידושין – "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו", ועוד.

השבוע דיבר מרונה הגאון ר' שמואל הלוי רוטמן שליט"א על הסוגיה קידושין (נ'): על דברי המשנה (שם) גבי הנושא שני אחיות או אם ובתה – "ואמר רבא כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו", והיינו שכיון שאילו היה נושא אותם זה אחר זה לא היו חלים הקידושין, ממילא גם כשנושא אותם יחדיו אינם חלים, והרי בשליט"א הביא בזה סברה אחת שזה לא חל יחד, והיינו שיש בעיה בחלות של המעשה, והביא בזה עוד סברה שרק מתי שאי אפשר לברר את הדבר וכגון כהנ"ל זה לא חל אבל כל עוד אפשר לברר הדבר שיהיו שני מעשים זה יכול לחלו, וכגון מה שמובא לגבי אדם שהפריש קרבות ואינו יודע איזה מהם חטאת ואיזה עולה, ושהתעברו זה בזה, וכדו' שבה"ח זה גם שני מעשים אך אפשר לבררם ע"י זה שמוכרים את שניהם ומחכים קונים שנית שני קרבות האחד חטאת והאחד עולה, וכן הדוגמאות שהגמרא מביאה אחרי זה (בסוגי"א) גבי מרבה מעשרותיו והיינו שהפריש יותר מעשרותיו מקולקלים, ושם אפשר לברר את המעשה והיינו להוציא מהם את דמי המעשר, וכן גבי בכור, שם בהמשך, ועוד, ובפסוטה זה לא חל המעשה כשהוא ביחד עם עוד מעשה, וזה בעיה בחלות, ויש הרבה מה להאריך בזה.

ג. פרשת דברים – ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אף פעמים" – ברכת משה רבינו ע"ה מדוע היה צריך להוסיף לה עוד ברכה?

במוצאי ש"ק הקודמת (פ' דברים) נסעתי עם ידידי הגאון ר' דוד אילוז שליט"א בעל "מרגל" על התורה מציון דוד המלך ע"ה ומה"כותל המערבי" לקבר רחל ובדרך דיברנו בדברי תורה על הפרשה הקודמת (פ' דברים) והוא אמר דברים נפלאים על הפסוק: "ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם", ואמר חז"ל: אמר להם: "עד כאן משלי מכאן והילך משל הקב"ה", וצריך להבין על השניו בין ברכתו של משה רבינו ע"ה וברכתו של הקב"ה, וביאר בזה הרב שליט"א על פי דברי רבינו החיד"א זיע"א על הפסוק (ויגש) שאמר יעקב אבינו ע"ה לפרעה: "מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השניו וכו', ושואלים שם הרבה: הרי פרעה לא שאל על איכות חיי דוד, ומדוע האריך כל כך במה של אמר: ויגש רבינו ע"ה לפרעה? "ממה ימי שני חייך" היינו: "ימיו" כלפי הימים, וישיני כלפי השנים, כפל לו יעקב אבינו ע"ה תשובתו ואמר: "ימיו" כלפי הימים, וישיני כלפי השנים, וכן כאן בדרך אותם משה רבינו ע"ה כלפי הימים שימיהם היו מלאים שזה הוא יכול לברך, ואמר להם שהקב"ה יכיל להם עוד ועוד את שניהם, שהו רק הוא יכול, והבן, וזה הוא ביאר באופן אחר עפ"י מה שביאר רבינו ה"חתם סופר" זיע"א בפרשת פנחס את הפסוק: "לכן אמר הנני נותן לו את ברייתו של משה", וצריך להבין: א. מדוע לא בירך ה' את פנחס ישר ואמר למשה רבינו ע"ה לברכה: "ה' אלהי אבותינו מגילה (י"י)". בפסח היה נביא בעצמו, וממילא היה מברכו ה' בנבואה, ומדוע היה צריך שיברכו משה רבינו ע"ה? ומבאר: כתוב אצל יעקב אבינו ע"ה: "וירא יעקב מאד", ואמר חז"ל שחשש שמא גרם חטאת, וא"כ חז"ן שאם הקב"ה מברך דין שאם האדם חוטא אין הברכה מתקיימת, אמנם כתב הרמב"ם שברכת נביא תמיד מתקיימת גם אם יחטא האדם, והטעם לזה כי אם לא נתקיים נבואת הנביא הרי שיאמר שניבא נביא אמת, לאדנאית בגמרא תענית (ג' -): "שאלוהו הנביא דז"ל אמר: 'יחי ה' אם יחיה סל ומטר', ואפילו שטל ורוח לא נעצרה"א אף פעם כמבואר שם בגמ', כטיון שאמר אליהו נעצרו, עיי"ש, ולכן ציווה ה' למשה רבינו ע"ה לברך

divreymeir@gmail.com :תשובות לשאלות מפורסמות ופרשנות תורה